

Panun nakinoita

Lauri Haarla, näytelmäkirjailijaimme huomattavimpia ja romaanikirjoittajana tuottelijaimpia kirjailijoitamme, on kuollut, kertovat lehdet. Hänen keskeisistä asemastaan teatterielämässämme on tämänkin lehden palstoilla jo ollut puhetta.

Haarla oli kirjailijana erikoinen yhdistelmä romantiikkaa ja realismia. Muistan esimerkiksi hänen filminä näkemäni romaanin "Jumalan myrsky", jonka ensiesitys Oulussa välirauhan aikana herätti suurta huomiota primadonnien, Irma Seikkulan ja Kirsti Hurmeen, "syntisen Jolandan", kunniottaessa ensi-iltaa läsnäololleen. "Jumalan myrskyä" muistella tulevasta mieleen Raamatun sanat: "Ja tuuli puhaltaa kussa se tahtoo, ja suuret vedet nousivat . . ." Romaani on vakavasti dramaattinen ja sen filmatisointia saattoi pitää onnistuneena. Hehkuvan rakkaustarinan kehyksenä on Keski-Suomen suurenmoinen kesäinen luonto niin tyvenellä kuin myrskysäällä. Kun Jumalan myrsky puhkeaa, on kuin näkisimme, tuntisimme tuntemattoman, korkean Kohtalon rautakouuran kaiken yllä. "Inhiminen päättää, Jumala säättää."

Luin viime kesänä Haarlän viimeisen suuren romaanin "Ritvalan ilovalkeat". Paksu kirja — tavallisesti sellainen pelottaakin hiukan koolaan, mutta ei kestänyt kauaakaan, kun kirja oli vallannut mieleni kokonaan, niin että siitä muodostui minulle vuoden "kirjallinen tapaus". Kun Sääksmäki, Helkavuorineen, Ritvalanharjuineen, Raatinristeineen, Myllykyläineen oli minulle tuttua lyhyen Valkeakoski-kauteni jälkeen, oli mielenkiintoista eläytyä pastori Sarkin ja Helka-neidon ihmeelliseen tarinaan. Pastori Sarkille, voima- ja tahtoihmiselle, Haarla varmaan on antanut paljon sisintä itseään, kauneimpia ajatuksiaan, nuorekkainta tulevaisuudenuskooaan, rohkeinta johtajuuskooaan, niin vaikeata kuin varmasti onkin ollut hänelle, vanhojen kansantapojen vaalijalle, puhaltaa pastoriimme niin täyteen vihaa noita perinnäisiä kauniita juhlamenoja kohtaan, kuin tässä tapauksessa on asianlaita. Mutta pastori Sark käy läpi ankaran, polttavan kirstutulen ja hänen on taivuttava kohtalon ankarissa kouressa. Hänen itsekkyytensä sulaa pois tuossa tulisessa ahjossa, jonka muodostavat kaameat nälkä-

vuodet. Ritvalan viimeisten Helka-juhlien viimeinen eessälaulaja, Helka, taas näyttäytyy lukjan silmissä tosiaan yhtä monivaihteisena kuin pastoriakin hänet näkee, milloin rauhallisena kuin metsälähde, milloin nuorena ja lämpimänä, milloin madonna-lhanteena, milloin tulta säihkyvänä, keimailevana kaunottarena katseessaan ja ryhdissään kaikki setetitöisyyden ja ylpeyden, joka häneen oli periytynyt isien ja äitien, vauraitten, johtavien hämäläisten talonpoikien lahjana. Heidän tarinointensa kietoutuminen toinen toiseensa tuntuisi kirjan alussa sulalta mahdottomuudelta, mutta on juuri aito haarlamainen ratkaisu, joskin se tapahtuu niin, että lukija tulee vakuutetuksi siitä, että niin oli "säädetty". Tämän tarinan ympärille kietoutuu monta muuta ihmiskohtaloa, yhtyy ikäänkuin päävirtaan, toiset vuolaina, voimastaan tietoisina, toiset huomaamattomina, suomalaisen surumielisinä, kuten pastoriin ja hänen keuhkotautisen, hiljaa poisriutuvan vaimonsa tarina. Näin ratkaisevasti kuin Haarlän sympatia onkin voimakkaiden ihmisten puolella, niin on tämä "Kamelianaisen-tarina" kaikki toiselle antavasta rakkaudesta, ainoana toivomuksena ihmisen, vain hieman vastarakkautta, sydäntäliikuttavasti kuvattu.

Tässä vain muutamia värikkäi-

tä ihmiskohtaloita. Haarlän kuvaus on väliin kuin vanha lämmin ja kirkasvärinen suomalainen ryijy, väliin kuin alttaritaulu tai katolisaikainen kirkkofresko, väliin kuin jokin historiallinen maalaus, Ihmisen kurjuus, ihmisen plenuus ja kuitenkin — ihmisen suuruus, saa Haarlasta tässä kuolemattoman kuvaajan. Tulvat, kato, kylmyys, joka kaikki johti hirveisiin nälkävuosiin, on kuvattu niin elävästi, että vieläkin tunnen kylmiä väreitä tuota kaikkea surkeutta ajatellessani. Haarla oli historiamies, kansamme menneisyyteen tarkoin perehtynyt, ja hänen asiantuntemuksensa oli suuri, oli sitten kysymys kansanjuhlien laajapintaisesta värittämisestä tai 1800-luvun kartano-elämän rokkomaisen eleganssin pikkupöytäsen tarkasta kuvauksesta.

Johtaessaan meidät näiden raskaiden vuosien kautta kirkastuksen hetkeen, todistaa Haarla omaksuneensa historiamiehille yleisen vankkumattoman uskon kansamme kestäkykyyn. Niin paljon kuin kansa kärsikön, niin paljon kuin sen kestäväksi on tullutkin, niin historia on osoittanut vääjäämättömästi, että aikakaudet seuraavat toisjaan niinkuin luonnossa yötä seuraa päivä, syksyä ja talvea kevät ja kesä.

Kuten sanottu, Haarlassa oli romantiikkaa ja realismia. Juuri puheena ollut teos on jossain mieles-

sä balladomainen keskiaikaiseen tyyliin, tuoden mieleen senluontoiset kansantarujen pohjalla syntyneet laulut ja tarinat kuin "Ellinan surma" esimerkiksi, jossa on mielessä taas kansanlaulunomainen Kantelettaren tyyliin. Ei ole ihme, että Haarlaa on verrattu Eino Leinon tai ainakin mainittu hänen Helka-romantiikkansa myöhäissyntyiseksi perijäksi. Lauri Haarlän kirjailijatoimi tuo tosiaan mieleen Leinon monessa kohdin. Hän paikoin ikäänkuin pursuu yli äärensä runollis-maalailijassa kielenkäytössään, ajat- ja värikylläisyydessään.

Elämänasenteeltaan Lauri Haarla oli hyvin leinomainen, elämäniloinen taiteilija, jonka massiivinen maailmanmiehen olemus toi mieleen "Ritvalan ilovalkean" kujuksesti nuoren vanhapiikanimismiehen, tuon väsymättömästi seuranhaluisen juomaveikön, jos kohta minulla ei ollut kunniaa tuntea, missä määrin Haarla itse seuramiehenä ja toverina oli Iljoisen vallesmanninsa, varmaankin toisen minänsä — jos pastori Sark oli toinen — kaltainen.

Kirjallisuutemme menetti Haarlassa paljon, mutta saamme olla vakuutettuja siitä, että hänen näytelmänsä kansansuosio ja hänen romaaniensa suuri menekki eivät ole olleet vain oman aikamme yleisön mielihoiteen seurauksia.